

ЗАМІТКИ І ЛИСТИ

ЛІ СІНЬ,
*доктор економічних наук, професор Інституту світової економіки,
директор Центру з вивчення Росії та Центральної Азії
при Шанхайській академії міжнародних досліджень
(Китай).*

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У КИТАЇ

LI SIN,
*Doctor of Econ. Sci, Professor of the Institute of the World Economy,
Director of the Center on Study of Russia and Central Asia at the
Shanghai Academy of International Studies
(China)*

TO THE QUESTION ABOUT THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN CHINA

З суто економічних позицій соціальне завдання транснаціональної корпорації (ТНК) полягає в максимізації прибутку, а її основна функція — у створенні якомога більшого доходу для акціонерів. Крім цього ТНК не несе ніякої іншої відповідальності. Проте в міру економічного розвитку і соціального прогресу дедалі більше вчених вважають, що транснаціональна корпорація має відповідати не тільки за максимізацію свого прибутку, але й за захист і примноження суспільного багатства.

Транснаціональні корпорації самі повинні бути готові брати на себе певну соціальну відповідальність. По-перше, як господарюючі суб'єкти вони, безумовно, прагнуть до максимізації прибутку, але при цьому не повинні порушуватися моральні принципи, оскільки саме вони визначають можливий діапазон ефективності ринку. По-друге, по-справжньому зріле сучасне підприємство — це не просто господарюючий суб'єкт з передовими технологіями, ефективними управлінням і системою маркетингу; воно має відповідати запитам суспільства і вирізнятися унікальною корпоративною культурою. По-третє, при виході ТНК на ринки, що розвиваються, виникає проблема із сприйняттям їх самих та їх брендів місцевим суспільством. Тому для підтримки репутації вони не можуть ігнорувати питання своєї соціальної відповідальності в країні розміщення.

Таким чином, ТНК реалізують свої функції, пов'язані з соціальною відповідальністю, в основному в трьох напрямках: економічна відповідальність перед акціонерами, соціальна відповідальність перед заінтересованими неакціонерами і загальна відповідальність перед країною перебування.

Усі ці тези повною мірою стосуються діяльності транснаціональних корпорацій у Китаї, і їх аналіз дозволив зробити такі висновки.

І. Деякі ТНК, що працюють у Китаї, не повною мірою виконують свої функції, пов'язані з соціальною відповідальністю перед суспільством.

До кінця 2011 р. понад 730 тис. китайських підприємств фінансувалися в тому числі й за рахунок іноземних інвестицій, фактичний обсяг яких перевищив 1 трлн. дол., що забезпечило 30% сукупного промислового виробництва, 22% промислового прибутку, 50% загального зовнішнього товарообороту і 40% ВВП країни. ТНК перетворилися на одну з головних рушійних сил економічного розвитку Китаю. Багато з

них приділяють велику увагу питанням соціальної відповідальності, поважають китайські закони, виконують свої податкові зобов'язання, дотримуються прав та інтересів споживачів і працівників, не завдають шкоди навколишньому середовищу, відповідаючи всім екологічним вимогам, гармонізують відносини між акціонерами і співробітниками, підприємствами і соціальним та природним середовищем. Утім, діяльність деяких корпорацій суперечить концепції соціальної відповідальності та порушує корпоративні етичні принципи. В інших країнах вони чітко виконують усі свої соціальні зобов'язання, а в Китаї відразу змінюють свою поведінку в цьому питанні. Послаблення корпораціями своєї соціальної відповідальності в основному виявляється в такому.

1. Хабарництво. Комерційний підкуп підриває чесну конкуренцію, порушує торговий порядок, перекручує ринкові сигнали і раціональний розподіл ресурсів, перешкоджає нормальному функціонуванню ринкового механізму, завдає шкоди інтересам споживачів. За неповними статистичними даними, за останні 10 років з 500 тис. справ про комерційний підкуп, які розслідували відповідні органи влади різних рівнів, 64% були пов'язані з міжнародною торгівлею та іноземним бізнесом. І темпи їх зростання становлять 20% на рік.

2. Незаконне ухилення від сплати податків. Ухилення від сплати податків постійно зростає, при цьому використовуються все нові способи для здійснення таких порушень. За допомогою трансфертного ціноутворення корпорації переводять прибуток на рахунки материнських компаній чи їх філій за кордоном. У такий спосіб вони завищують збитки, чим завдають шкоди інтересам Китаю. Згідно зі статистикою Міністерства торгівлі Китаю, на кінець 2005 р. більш як половина всіх підприємств з іноземними інвестиціями виявилися збитковими. За більш суворю оцінкою, внаслідок ухилення іноземних підприємств від сплати податків бюджет недоотримувал майже 30 млрд. юанів на рік.

3. Обмеження конкуренції та монополія. Після вступу Китаю до СОТ інвестиційний клімат для транснаціональних корпорацій став більш м'яким. ТНК з могутнім потенціалом капіталу, технологій та менеджменту, які прийшли на ринок Китаю, через злиття, а також завдяки авторитету своїх брендів тощо нарощують масштаби, зміцнюють власні позиції, збільшують свою частку на ринку. Корпорації підвищують конкурентоспроможність за допомогою домінування на ринку з метою обмеження конкуренції.

4. Порушення прав працівників і зниження заробітної плати. У Китаї деякі ТНК нерідко порушують права працівників, що проявляється у подовженні робочого дня, заниженні розмірів заробітної плати, примусовій праці, обмеженні особистої свободи, відсутності елементарних умов праці, відмові у вихідних днях та ін. Такі проблеми найчастіше виникають на підприємствах з трудомістким виробництвом продукції на експорт.

5. Невідповідність продукції деяких ТНК, які працюють на китайському ринку, стандартам безпеки. Транснаціональні корпорації, які зазвичай відомі якістю своєї продукції, дорожать своїми клієнтами, тут послаблюють свою соціальну відповідальність і знижують стандарти безпеки та якості товарів, завдаючи тим самим шкоди здоров'ю споживачів.

6. Нехтування вимогами охорони навколишнього середовища. Частина ТНК, використовуючи прагнення Китаю залучити якомога більше іноземних інвестицій, розміщує на його території енергомісткі підприємства (в основному харчової та хімічної промисловості, машинобудування, електроніки та ін.), які забруднюють навколишнє середовище. Головні офіси більшості з них знаходяться в Європі, США, Японії та інших розвинутих країнах, являють собою відомі бренди і входять до топ-500 світу.

II. Причини послаблення транснаціональними корпораціями, розташованими в Китаї, своєї соціальної відповідальності.

Причини даної поведінки ТНК різноманітні, і їх можна звести до такого:

1) китайські закони, нормативні акти й система контролю є недосконалими, що ускладнює регулювання і стримує соціальну відповідальність корпорацій;

2) сліпа довіра китайського суспільства до транснаціональних корпорацій;

3) заради досягнення економічних цілей органи місцевого самоврядування іноді ігнорують або навіть відмовляються від контролю над ТНК у питаннях їх соціальної відповідальності. У Китаї органи місцевої влади вже давно зосередилися на економічному розвитку, тому з метою залучення іноземних інвестицій ставляться до іноземних підприємств занадто толерантно, не виконуючи контролюючих функцій. Це стосується не тільки затвердження проєктів, виділення земельних ділянок, оподаткування, наділення іноземних корпорацій статусом наднаціональних, але й зниження вимог до іноземних підприємств порівняно з вітчизняними за якістю продукції, порушення законів і завдання шкоди інтересам споживачів;

4) подвійні стандарти соціальної відповідальності полягають у тому, що корпорації беруть на себе більше соціальної відповідальності у своїй або у розвинутих країнах, ніж на ринках, що розвиваються, або у відсталих країнах. В Японії діє сувора система класифікації продуктів, згідно з якою першокласні товари продаються на внутрішньому ринку, другосортна продукція — в Європі та США, а решта — у Китаї та інших країнах, що розвиваються.

III. Заходи з посилення соціальної відповідальності транснаціональних корпорацій у Китаї.

Для виконання підприємствами своєї соціальної місії потрібно розробити систему сприяння їх роботі в різних країнах, а також заохочувати і підтримувати їх зусилля з поліпшення умов праці, додержання прав споживачів тощо. Водночас уряд має захищати інтереси споживачів шляхом суворого виконання законів, реалізуючи на практиці ряд заходів:

— активно сприяти втіленню концепції соціальної відповідальності корпорацій, формувати єдиний підхід у цьому питанні, а не сліпо довіряти корпораціям, аж до втрати контролю над ними. Тільки створення бізнес-середовища соціальної відповідальності закладе міцний фундамент для сталого розвитку ТНК у Китаї;

— удосконалити в плані пожорсткішання відповідне законодавство, налагодити систему правового захисту для реалізації ТНК їх соціальної відповідальності, включити концепцію соціальної відповідальності в закони, щоб її моральні обмеження перетворилися на правозахисне “жорстке обмеження” приймаючою стороною;

— посилити контроль з боку споживачів, ЗМІ та громадських груп за виконанням ТНК своїх функцій з соціальної відповідальності;

— розробити механізм контролю за соціальною відповідальністю ТНК: по-перше, запровадити дисциплінарні заходи із запобігання нечесній поведінці ТНК; по-друге, посилити нагляд за підприємствами; по-третє, задіяти громадськість для контролю за ТНК;

— розширити принципи саморегулювання корпорацій у питаннях соціальної відповідальності;

— сприяти подальшому зміцненню співробітництва у сфері розробки й оптимізації правил регулювання соціальної відповідальності корпорацій;

— зобов'язати ТНК удосконалювати структуру корпоративного управління, створити систему внутрішнього нагляду за реалізацією заходів із соціальної відповідальності, а також посилити контроль з боку громадськості за поведінкою транснаціональних корпорацій, розташованих у Китаї.

Матеріал надійшов до редакції 15 жовтня 2012 р.